

Öländska gårdar och deras inventarier 1677.

Af

Ellen Raphael.

I Riksarkivet finnes bland papper tillhörande krigshistoriska handlingar, signerade XVIII:12, en samling som rör danskarnas härjningar på Öland 1677. Bland annat förekommer en till »Högwälborne herr Baron Rikz Ammiralitetz och Cammar Rådhs President och General Gouvernör»¹ ställd relation, hvilken omtalar den förlust och skada, som öfvergått provinsen, och för öfrigt berättar om fullföljandet af undersökningar och om befallningar, som blifvit utförda. Den är daterad Borgholm 6 april 1678 och undertecknad af A. von Brobergen och Lars Assarsson. En kommission har varit tillsatt och undersökt hvad hvarje hemmansägare förlorat i såväl löst som fast, och för att styrka de i relationen omtalade förhållandena medföljer en hel del bilagor, ordentligt ordnade och numrerade. Bilagan lit. A. utgöres af själfva rannsakningslängden, i hvilken hvarje hemmansägare finnes upptagen efter by, socken och härad, med uppgift om det är skattehemman, skattevrak eller kronohemman han äger, om skattens storlek, om huru många byggnader, kvarnar, båtar och fiskredskap han mist, huru mycket hö och säd han så väl mist som har kvar, liksom alla olika slags kreatur. Till sist uppräknas gårdens folk: bonde, hustru, söner, döttrar, drängar och pigors antal. Allt är tabellariskt uppställt. Där icke byggnader blifvit brända, utan ägaren friköpt sig med brandskatts betalande, är upptaget hur stor denna varit. Lit. B. omfattar ett femtiotal pappersblad, spe-

¹ Göran Gyllenstierna var vid denna tid kammar- och amiralitetsråd, president i Reduktionskollegium och generalguvernör öfver drottning Kristinas underhållsländer, till hvilka Öland hörde.

cifikationer från uppbrända, härjade och röfvade gårdar på den lidna skadan. I hufvudsak uppräknas här sådana föremål, som icke kunna hänföras till någon af de i rannsakningslängden nämnda kategorierna. Oftast innehåller hvarje pappersblad en hemmansägares förluster, ibland är dock ett par upptagna på samma, och någon gång ha alla sockenbornas förluster satts tillsammans, detta dock endast, då det gäller relativt obetydliga förluster — några textilvaror här, ett par andra varor i nästa gård och så vidare. Lit. G. innehåller några förteckningar från länsmännen. I allmänhet äro i lit. B. specifikationerna för hvarje särskild socken skrifna afsamma hand, som i lit. D. lämnar uppgift på kyrkors och prästgårdars förluster, nämligen sockenprästens. Här i lit. D. upptagas ofta hufvudkyrka, annex och prästgård på samma nummer och pappersblad. Den utförligaste förteckningen af alla förekommer i denna samling och härrör från en afsatt präst, Christoffer Hermanni Hornsched, som prästvigdes 1635,¹ men som icke förty redan långt förut varit straffad för brott af olika slag och hvars strider med konsistoriet, förmän och församlingsbor pågå hela hans lif igenom. Han hade varit huspräst på Mälsåkers slott, skeppspräst och vistats i flera främmande länder, och slutligen placerats i en mängd olika församlingar på Öland, tills han för sista gången blef förklarad ovärdig och afsattes från all prästerlig tjänst 1666. Han flyttade då med sin familj till ödehemmanet Åketorp, som en gång tillhört Vreta kloster. Han fick det skattefritt och dessutom 6 tunnor tionde spannmål för sin »longa tjänst». Åketorp är beläget i Repplinge socken och blef helt uppbrändt af fienden, och Hermanni, som nog varit van att affatta skrivelser till sitt försvar, utarbetade nu en fullständig förteckning på gårdens byggnader och inventarier. Hvarken detta hemman eller prästgårdarna finnas uppförda i rannsakningslängden; de präster däremot, som hade egna hemman eller torp, ha dock dessa upptagna. Ändamålet med undersökningen var att låta hvarje innehafvare erhålla den skattefrihet under ett visst antal år, som han behöfde för att kunna återupprätta sitt hemman.

¹ Löfgren, N. J., Tjenstemän vid församlingarna uti Kalmar Stift. Kalmar 1836.

Det olycksaliga och långvariga kriget med Danmark, som Sverige åsamkat sig tack vare sitt förbund med Frankrike, hade börjat redan 1675. Stridsplatsen var under de första åren Skåne och södra Småland, där de svenska vapnen vunno framgångar under Karl XI:s personliga ledning. Flottan, på hvilken stora förhoppningar byggts, blef däremot slagen, och sedan den danska blifvit förstärkt med en holländsk eskader var den stark nog att härja och brandskatta Öland. Att detta kom ganska oväntadt framgår af ett yttrande, som befallningsmannen Jacob Bengtsson faller, när han skall uppgöra förteckningen öfver sina förluster: »sådant som wäl hade kunet förtz af wägen blef fienden till rofz för branden, förmedelst högsta officernes ingifwande som sade det skall her på landet ingen nödh hafwa och är her så säkert som i Callmar elr Borgholms Slott.»

I början af augusti månad 1677 visade sig den fientliga flottan i Kalmar sund, och den 11 i samma månad landsteg fienden i Färjestaden. Ryktet om det skedda spriddes med fart, och i Kalmar cirkulera snart historier om fiendens fruktansvärda grymhet, hur han bland annat mördar alla små piltar under 15 år och bortför alla män intill 50, men om något sådant finnes dock ej ett ord i den officiella relation, som affattades det följande året. I själfva verket inlades genast på predikstolen i närmaste kyrka, Torslunda, ett bref, undertecknadt af den holländske amiralen Tromp, som erbjuder befolkningen att genom brandskatts erläggande friköpa sin egendom. Befolkningen var dock att börja med helt vettskrämd; en liten skara hade först samlats för att göra motstånd, men snart insett det hopplösa däri och i stället dragit sig tillbaka till skogar och obygdor och hållit sig dold där. När folket icke tordes komma fram och betala brandskatt, började fienden härja och bränna, hvarvid danskarna foro fram med mycket större grymhet än holländarna. Algutsrums och Möckleby härader i Södra Motet blefvo helt förbrända, endast 6 små byar blefvo skonade; i Hultersta härad blefvo 59 hemman ödelagda och i Norra Motet 122.

Emellertid började ett par af de äldsta pastorerna, hvilka voro för gamla för att kunna rymma från hemmen, arbeta på att allmoggen skulle betala en viss summa penningar för att frälsa sina hem,

kyrkor och prästgårdar. Så småningom plockas skatten fram, specieriksdalrar, karoliner, mindre silfver- och kopparmynt och silfverföremål af olika slag, såväl församlingarnas som enskildas egendom. Så har en bonde betalat 2 daler för gårdens och 16 öre för prästgårdens räddning, för öfrigt växlar skatten allt efter förmågan, en betalar 12 daler, en annan 4, o. s. v.

I Segerstads socken ha alla, som ägt silfver, samlat ihop och betalt för hvarandra så mycket som erfordrats. »Bengt Nilsson i Seeby lefvererat 3 marker Söllfwer till Fyenden, dem han hafwer ländt Aff Prestänkian i Segerstad, noch 2 Ducater så wäll på sina som andras — — — wägnar» och så vidare. Prästen i denna socken fick lämna en hel del dyrbara föremål och pengar, såväl egna som sina styfbarns för att kunna rädda sina husgerådssaker, säd, prästgården och kyrkan, och ändock tog fienden kyrkklockan ur klockstapeln. Om huru det tillgick vid brandskattning, få vi ett begrepp just ifrån denna prästgård. Medan prästen talade med »Ammiralerna uth för Prestegården, Och af fienden till 50 Man woro inne i Gårdhen, åtho och drucko Öhl och Miölk så länge dett tillräckte och i förrådth war», borttogos både gång- och sängkläder samt 5 stycken silfverskedar. Att prästen trots den stora brandskatten och röfveriet kom så lindrigt från det hela tillskrifver han sin egen oförskräckthet — huru dhet ynkelig och klagel. tillgick, dhet war ickie allenast dher medh giordh, uthan jag måste sielf falla på knää för honom som Brandskatten togh, att han måtte förskona Huusen för brandh, ty han stack Elden på Stugan 6 gånger och iag slächte honom straxt uth igien». Att fienden varit så pass stark som 50 man var dock ovanligt. Det heter i relationen, »att fienden allenast widh Sex, fyra, ja tvenne Personer kring byarna luppit och dem i brand stuckit efter som bönderne till att salvera lijfwet sigh i Skogarna retirerat hade». »Om det endast funnits Ett hundrade ährlige Swänske Rytare på hwilka man sigh kunnat förlåta uthi Södra Mothet», hade alla olyckor blifvit afvärjda. Så alldeles utan en försvarsstyrka har Öland dock icke varit. Dels hade ju Borgholms slott sin besättning, men där utanför var också ett läger; så beklagar en utaf länsmännen sig öfver de förluster han lidit på »Åkeren

förmedelst mit bårta warande medh Allmogn weedh lägret weedh Borghollm».

Försvarsstyrkan tycktes dock snarare skadat än gagnat befolkningen. I relationen heter det nämligen om den skada »Wåre egne Dragouners Wåldsamme procedurer och plundrande (hwilka efter Allmogens eenhællelige bekiännelse, utom dhet dhe intet brändt, hafwa warit nästan Wårre än fienden)». Fru Elisabeth Spaak, änka efter en kontraktsprost, omtalar först hvad fienden uppbrändt på Vagnborga gård, så hvad hon förlorat i obärgad gröda på Sohlborga och slutligen att »utur Prestegården togs effter Wål:ne Hr. Öfwerst Falkenbergs befallning åtskillige saaker och Pertzedler — — — som iag ey opräkna kan, effter det skedde en grufwelig gewalt af Dragonerne och officerare på Slottet som sönderslogo Dörarne och togo bort monga saaker som man intet kan J hug-komma» Likaså skedde det hos bonden Anders Clementsson i Norra Runsten. Först kommo dragonerna och våldsamligen borttogo, sedan de huggit sönder två kistor, hustruns gångkläder, en del sängkläder, hästar, sadlar m. m., därefter omtalas det, som fienden förbrände.

Att befolkningen, så godt sig göra låtit, sökt sätta sina ägodelar i säkerhet är ju naturligt.

En och annan präst och kanske äfven andra lyckades rädda något öfver till Småland. Pastorn i Runsten säger: »huru många böcker jag miste, kan jag icke veta, effter iag j hastigheeten fick den största deelen uhr wägen till Calmar». Den, som icke kunde eller fann tid att sända bort sina ägodelar på detta sätt, sökte dock gömma det som var möjligt i skogen, i brunnar eller i jorden. Färjkarlen i Färjestaden omtalar, att han mist »noch uthi Contante Peningar, som lades uthi Een Säk och min Pijga förde till Skougen» — och i Långlöt prästgård omnämnas en kista med kläder som blifvit nedgräfd, men uppbränd af en stuggafvel som föll öfver den. Den afsatte prästen på Åketorp klagar också »uthj största hast nedkastade pijgan uthj Een diup brunn» diverse kittlar och grytor. I Vântlinge annex hade kyrkklockan nedgräfts, men »måste klåckan opgrafwas och fyenden i händer lefveras, elliest hothadhe fyenden Bränna heela sochnen».

Att fienden varit ganska »matfrisk» får man veta från Smedby prästgård, om ock uppgiften torde vara väl öfverdrifven. Där lågo nämligen en korpral och två gemene soldater i fyra dagar och hade då ätit och druckit följande: 4 tunnor godt öl, 2 tunnor sämre öl, öfver 3 kannor brännvin, bröd efter 2 tunnor mjöl, kött efter 4 lam, mer än 4 skålpund torrt kött, 2 skålpund fläsk, öfver 3 skålpund smör, 5 höns och fint »mjölkeknådt» bröd efter 3 skålpund.

När fienden uppbrände gårdarna, har naturligtvis all den inbärgade *grödan* också fått gå upp i rök, men dessutom har allt utsäde på marken blifvit fördärfvadt, såväl direkt genom åverkan som indirekt genom att få stå ute och ruttna utan att skördas och bärgas. Säden består mest af korn, men råg förekommer också mycket; hvete nämnes helt undantagsvis i en prästgård. Också rätt mycket hö, hvilket beräknats i skattlass, har förlorats. Halmfoder talas endast om i en prästgård.

Kreaturen ha dels blifvit innebrända, dels husvilla. En stor mängd har fienden tagit med sig såväl ur brända som brandskattade gårdar: »han hafwer der ofwanpå beröfwat den fattige allmogen störste deelen af dheras hästar och boskap, och hästerne mästedelen widh sit afwijkande från landet ihjälskutit, iämpte boskapen den han uthi een hast icke medh till Skeepz Salvera kunnat, låtandes dhe döda Asen således här på landet qvar, twifwelsuthan at genom dess elaka Stanck, förorsaka een Smittosam siukdom, hwaraf til dato likwist, Gudi ware lof, intet förnimmes».

Närmare beskrifning på *byggnaderna* i de sköflade gårdarna finnes ej. Hemmansägarna nöja sig ofta med att helt summariskt skrifva att fienden afbränt gården. I rannsakningslängden finnes en kolumn för den brända »Mangårdens Huss och Rum» och en för »Fågårdens Byggningar». Där finnes dock ingen förteckning öfver det som är oskadt, såsom då det gäller kreatur och säd.

Anders Olofsson, Bjärby by, Kastlösa socken, antecknar hvad fienden uppbrändt och fråntagit honom samt det som återstår. Han står skattad för årlig ränta »i wist och owist» 36 daler smt och 8 öre. Den högst beskattade af alla når 40 daler, den minst 15 daler, och måste alltså Anders Olofsson vara rätt väl situerad.

Till mangården räknar han följande 8 stugor: »1 stugu med dess tillbehör, 1 Bakstugu och 1 Kiöök, 1 lofft med 2 rum, 2 stycken bodar och 2 semre bodar.» Till fägården hör 2 lador med 2 logar, 2 fähus, 1 stall, 1 foderhus och 1 fårhus; »behållit» är ett »gamelt Kiöllnehuus». Folke Olsson i Södra Näsby, Sandby socken, uppräknar 12 hus af mangården och 11 af ladugården, men som han icke säger något om behållna stugor, veta vi ej, om gården möjligen haft fler än de uppräknade, hvilka äro följande: »2 stugur om ehn farstugu», 1 brygghus, 4 bodar med säd uti, 2 bakstugor, 1 stegerhus och »tvenne andra huuss om 14 alnrar» samt i ladugården 2 lador, 1 oxehus, 1 vagnhus, 1 fårhus, 1 stall, 1 fähus, »ähn ett huus» och »ähn ett hus om 10 alnar» samt ett hönshus.

Dessa äro de enda något så när fullständiga uppräknningar från bondgårdar. Ämbetsmannens äro betydligt utförligare. Befallningsmannens, länsmannens, krögarens, färjkarlens och prästernas hus finnas förtecknade; de sistnämnda ha upptagit både hvad som rör prästgårdarna och deras egna hemman. Krögaren Sven Håkansson uppräknar sina »Uphuus»: 3 st. nya stugor, 1 bakstuga, 2 kamrar, 1 kök, 1 nytt loft med bod och källare, 1 bryggehus och 2 småhus och sina »Uth huus»: 1 lada, 1 foderhus, 1 fårhus, 1 fähus, 1 stall, 1 svinhus och 1 gåshus. Fru Elisabeth Spaak, änka efter kontraktsprosten Jonas Stephani Lippius, har på sin gård Vagnborga, Alböke socken, mist 16 stycken »opstugur utj Mangårdhen med Bodher och låfft» och 10 stycken uthus. De öfriga nämna så och så många byggningar med så och så många stugor och kamrar. Befallningsmannen omtalar en ny byggnad, som innehåller 2 stugor, 2 kamrar, 1 kök och en farstuga, och en annan med 2 stugor, kamrar, förstuga och en nattstuga ofvanpå. Färjkarlen Lars Andersson har 3 stugor med 2 kamrar till hvar stuga, och pastorn i Torslunda har på egen bekostnad uppsatt en ny byggnad som innehåller en stuga, framstuga, stor farstuga och kök. En af byggnaderna vid Norra Möckleby prästgård innehåller till och med 3 stycken stugor, 1 kök, förstuga och 2 framkamrar. De mindre byggnaderna innehöllo endast »een stuga med een cammar j farstugu» såsom hos klockaren i Repplinge.

Hvad *byggnadsmaterialet* angår, består det väl i allmänhet af trä. Ett undantag, liksom för att bekräfta regeln, är en byggnad på Gärdslösa kungsladugård af sten, som dess arrendator bekostat reparation på. Äfven i Runstens prästgårds förteckning heter det »förbrändt ett steenhuus, dher under war kiellaren och uppå kielleren een bood medh böning». Hos den afsatte prästen omtalas äfven en murad källare. Frågan om byggnadsmaterialet i öfrigt blir besvarad hos präster och ämbetsmän, men ej hos bönderna. I Repplinge prästgård äro alla 36 byggnaderna af ekvirke, utom pastorns nya stuga samt två sädesbodar af furu och ett brygghus af grantimmer. För öfrigt omtalas furutimmer nästan lika ofta som ek, isynnerhet när det gäller stugor byggda under senare tider. Så äro t. ex. de flesta husen vid Allgutstrums annex, som äro byggda af dåvarande pastor, af furu samt blandadt timmer i några ladugårdsbyggnader. En ny stugubyggnad hos befallningsmannen är af ek och furutimmer samt en annan byggnad af ek och grantimmer.

Att all timmerhuggning på själfva Öland varit förbjuden framgår af relationen, där det omtalas, att, fastän allmogen får hämta byggnadsvirke från Smålandssidan, de icke kunna göra det af brist på farkoster och anhålla därför att få några ekar och byggnadsmaterial därtill ur Lindby och Halletorps skog på Öland. Långlöts församling begär genom sin präst att få skaffa sig några tallar från Högsrum eller Rammesätte »tall», eftersom de icke äga några ekar, och där hämta byggnadsvirke för att fullborda en påbörjad reparation i socknens prästgård. Men också dessförinnan har timmer hämtats från Småland. Den afsatte prästen hade ofta ifrån Småland hämtat »timber, bräder, sparrar, näffwer, lächter, slinder, stänger, röster till taken». Om en 10 år gammal byggnad på Runstens prästgård säger prästen, att allt timmer med balkar och sparrar hade köpts på Smålandssidan. Och i Långlöt prästgård omtalas till och med ett loft såsom köpt i Småland.

Takbeklädnaden omtalas endast i några få förteckningar; Christoffer Hermanni på Åketorp anmärker den vid hvar och en af sina talrika byggnader. En del bodar och skjul samt fägårdshusen äro täckta med sågbräder, medan andra bodar och boningshusen äro betäckta med näfver, sågbräder och torf, och en sätesstuga har tak

med sparrar, bräder, näfver och stockar. I sitt förråd nämner han »ett helt oxelass Ny stoor näfer», »en bredt takspijk» och »400 dubbel taakspijk».

Den ofvan omtalade 10 år gamla byggnaden på Runstens prästgård, som är 36 alnar lång och 12 bred, innehåller två stora stugor, tre kamrar och ett kök och öfver dessa »böning medh tegeltaak. Böningen war uthaf plankor öfwer alla rumen undantagandes kiöket öfwer hwilket war bräder.» Allt tyder på att det varit en ståtlig byggnad, täckt som den var med ända till 4,000 taktegel samt försedd med stengolf och icke mindre än 24 *fönster*. Om dem heter det »med lemmar före».

I flera af prästgårdarnas förnämsta stugor räknas fönster till »inredsel» i likhet med bord, stolar och dylikt. I Repplinge fanns det i en stuga 4 med fina beslag, men glasfönster nämnas icke annorstädes än på Åketorp. Den afsatte prästen omtalar fönster i flera stugor, ibland 2 med 25 rutor i hvarje, men endast ett par gånger anges uttryckligen att det är glasfönster.

Utom det nyssnämnda *golfvet* af sten i prästgårdsstugan i Runsten omtalas i böneskriften från Långlöt, att församlingen kommit i sådan fattigdom, att de önska blifva hjälpta med »någre taller — — — till gålf och Kråpåss». Golfvet i den nyaste stugan på Åketorp är belagd med »heel alna skursteen», en slags golfsten, som slipats och utskeppats från Öland.

Stugbyggnaderna ha väl oftast varit i en våning, dock finnes här och där omtalad en *nattstuga* ofvanpå. Så heter det hos befallningsmannen »Stugubyggning af twenne Stugur, Camrar och Förstugu emillan medh een liten Nadstugu ofwen på». Likaledes finnes i Norra Möckleby prästgård en byggnad af »Stugu och Cammar i förstugan, så och een Natstufwa ofwan på», och pastorn i Glömminge har också byggt en vid sitt nybyggda annex i Allgutsrum.

Särskild *källarbyggnad* i flera våningar finnes i många af prästgårdarna. I Runsten är den af sten och »uppå kiellaren een bood», i Torslunda »på Kiälleren Nytt huus medh wedherbygningh och loftt ofwenpå», och i Repplinge är »Källarestugu af Eek 9 alnar på lengden och 8 på bredden» samt i Långelöt är det »Lofft öfwer

gamla Kiällaren, medh förstufwa». Äfven en af länsmännen och krögaren hafva »Kiällere medh Kamrer wppa» eller »Nytt loft medh bodh och källar under». På Åketorp innehåller den ståtligt murade källaren en massa husgerådskärl, medan den nya källarstugan med trappor innanför och trågolf innehåller kistor, skåp och hyllor. Pastorn i Runsten omtalar, att han i boden ofvan källaren miste »allehanda bohagstyg, som dageligen icke brukadhes, så mycket iag hade kunnadt bringa tillhoopa dhessa 10 Åhr iag här j Runsteen haar warit».

Åtminstone 2 eller 3 *bodar* omnämnas i de flesta förteckningar; en af bönderna har såväl 2 bodar som ytterligare »2 sämre bodar», en annan har 4 stycken med »tellior» (?).

Ibland, såsom i Sandby och Torslunda prästgårdar, förekomma flera »Bodar med Ett Loft ihop», och befallningsmannen har en »Bodh räcka af 5 Rum medh Botn och lorar ofvan» och dessutom »en Bodh af twenne Rum medh Spanmåhls Bod öfwer och lärar Under». I Repplinge prästgård skiljes det på sädesbodar, som äro 4 stycken, och »Visthus». På Åketorp fanns åtminstone 2 höga bodar med dubbelrum och golf af skursten. Den ena är fylld af diverse verktyg och råvaror, den andra med mjöl och redskap till bakning m. m. Men dessutom nämnes en »sängbodh» med två rum, i hvilken det utom hyllor fanns en »ståndsäng».

Att *köket* varit i samma byggnad som den ena stugan märkes tydligt. I Repplinge prästgård heter det: »emellan Stugorna nytt köök i förstugan med fönster, låås, dörr och jern, noch maatkammars», men dessutom finnes *stegerhus*. Hos den ofvan omtalade Folke Olsson i Södra Näsby finnes intet särskildt kök utan endast stegerhus. Befallningsmannen omtalar, att hans är af ek och 12 alnar långt. I Allgutsrums prästboställe, där det äfven fanns kök, är stegerhuset försedt med bryggpanna. »Stickerhus», som förekommer på en bondgård i Runsten, är antagligen samma slags byggnad.

Brygghus fanns äfven hos bonden Folke Olsson. På prästgårdarna omtalas ofta inmurad bryggpanna; i Långlöt, säger prästen, fanns »Socknarnes Inventarj Bryggepanna om 1½ tunna — — och min kopparkiättel om 1 tunna»; annars är brygghuset försedt med »be-

hörige kar». I Norra Möckleby prästgård är bryggghuset försedt med kölna.

Annars är *kölnehuset* en särskild byggnad, som ofta förekommer. Färjkarlen äger både bryggghus och kölna. I några af prästgårdarna kallas den för mälte — eller maltehus — och är försedd med bryggkar. I Åketorp finnes uti kölnan såväl mäntalogs som järnpannor.

Badstuga finnes på några ställen. I Torslunda prästgård är den försedd med »farstugu». »En nedrutin gamel badstufu, som många stylter stå under», är den enda tillflykt som återstår den gamle skojoaren och bråkmakaren Christoffer Hermanni efter fiendens härjande på Åketorp.

Bonden Folke Olsson i Södra Näsby har icke mindre än två »*baakstugur*» i sin gård, medan krögaren nöjer sig med en; befallningsmannen beskriver sin såsom en särskild byggnad, »Backarstugu af Eek medh farstugu och Framstugu wedh af gran tillhopa 30 alnars längd», och bonden Anders Olofsson likaväl som Anders Clementsson i Norra Runsten ha sina bakstugor tillsammans med en stuga och förstuga. Den ena af länsmännen och en bonde i Gärdslösa använda benämningen *bakstuga* såsom motsättning till *framstuga*: »Stufwur 3 stycken, Baakstufwur 2 st., Framstufwur 2 st.» På Åketorp fanns också en reparerad bakstuga, men den innehöll allt möjligt, som icke precis haft sin rätta plats där, såsom seltyg, bryggkar och verktyg af allehanda slag.

Helt undantagsvis nämnes hos Vallentin Vogel å hans båda gårdar Svarteberga och Tryggestad ett *tarfhus* och på Torslunda prästgård »*priwetzhuus*».

Till mangården räknas på vissa håll *vagnshuset*, medan det på andra ställen står bland fägårdens byggnader.

Bland fägårdens byggnader eller uthusen finner man åtminstone ett par *lador* i hvarje gård, ibland med loge; någon gång är dock *logen* i särskild byggnad för sig. Ladorna äro alltid försedda med 2, 3 eller 4 golf. Någon gång användas somliga golf till säd och andra till hö. Ibland, som i Sandby prästgård, är den försedd med loft. På Åketorp har den nya logen gjorts som en »skåål».

Foderhuset hör till de byggnader som oftast nämnas bland de uppbrända husen.

På Norra Möckleby prästgård tyckas *oxehus* och *stall* vara i en byggnad, som är 24 alnar lång, medan *fähuset* endast är 20 alnar. Ett *kohus* på Långlöt prästgård har båå till 10 kor. Stallet på Åketorp har plats för 4 hästar samt flor (stengolf?). *Kalfhuset* är äfven försedt med stengolf, och under ett af foderhusen fanns *fårhuset*, som hade »häck så att icke fodret skulle trampas ned», och en kätte till lammen.

Fägårdens hus omtalas oftast vara försedda med slinder.¹ Af förteckningen från Runstens prästgård, som ligger på östra sidan af Öland, får man veta, att norra sidan af fägårdens bestod af 3 fähus, 1 fårhus, 1 foderhus, den västra sidan af 2 lador och där- emellan 2 fähus; den södra sidan af 1 foderhus, 1 stall och ett min- dre rum bredvid stallet.

Om vissa af uthusens storlek i bondgårdarna kan man sluta sig till af sådana uppgifter som följande. Anders Olsson i Bjärby har ett stall och 4 hästar, ett fähus och 10 nötkreatur i olika åldrar, ett fårhus och 8 får; i hvilken byggnad 3 svin, 5 gäss och 6 höns varit inrymda omtalas ej. Folke Olsson i Södra Näsby har i sitt stall haft 3 hästar, 2 oxar i sitt oxehus, 4 nötkreatur i fähuset, 5 får och lam i fårhuset; särskildt svinhus nämnes ej heller här för de 3 svinen, däremot finnes för de 4 hönsen, och kanske också för de 22 gässen, ett *hönshus*.

I en del ämbetsmannagårdar nämnas också *svinhus* och *gåshus*, annars är det alltid samma slags byggnader som förekomma äfven i de stora prästgårdarna, men där är det flera af hvarje slag.

Väderkvarnar nämnas i rannsakningslängden, och en af bönderna omtalar i sin förteckning, att hans kvarn varit försedd med 3 hand- kvarnar. Dessutom förekommer hemkvarnar och hos några präster vattenkvarnar. Prästen i Långlöt ägde en väderkvarn, som hade kostat honom 80 daler silfvermynt, och en *vattenkvarn* i Folkeslunda by för 40 daler kopparmynt. Christoffer Hermanni omtalar, att

¹ Bjälkar, stänger lagda i kors öfver logen att därpå förvara säd, hö m. m. enligt J. E. Rietz.

hans hustru fick »våra ringa gångkläder och något sängkläder och nogot litet maat undan i en liten watuquarn dijt fienden icke råka».

Om stugans **inredning** erhålla vi inga upplysningar från bondgårdar. Krögaren och några af prästerna nämna dock en del af sina stugor såsom »målade» och försedda med »snickarevirke».

Om *eldstaden* talas ej i de uppbrända allmogehemmen, däremot finnes på några förteckningar från plundrade gårdar upplysning om att fienden tagit spjället ur skorstenen, och stort spjäll med »form» nämnes på ett par af ämbetsmannagårdarna. Hos prästerna omtalas eldstaden endast i de fall, där den är särskildt prydd, såsom i sätesstugan i Repplinge: spis af uthuggen sten, spjäll 1 st. — Linné säger visserligen i sin Öländska resa från 1741, att »Kakelugnar vet man intet af på Öland», men åtminstone på några ställen ha de funnits redan 1677. I förteckningen från Runsten upptager nämligen kyrkoherden 2 kakelugnar, och på Åketorp finnes såväl »glaaseeret Tegel till een kakelugn» som »een ny ugn med Tegel».

Att bondgårdarna haft sina *dörrar* försedda med lås är tämligen säkert, fast det icke uttryckligen omtalas i de uppbrända stugorna, men de bönder, som blifvit plundrade, nämna bland förluster dörrlås såväl som kiste- och skåplås. I prästgårdarna heter det däremot ofta, att alla dörrar voro med lås och järn, och på Åketorp finnes »een dör med longa dubbel iärn och järnhakar med ett stort utläst före», och »dör med järn och dubbelt lås före» nämnes ofta.

Tyvärr har ingen enda utaf bönderna beskrifvit hvad de mist för *möbler* eller andra föremål i hvarje rum, så att vi kunnat få en exakt bild af bondstugans inre. Ämbetsmännen uppräknat däremot någon gång sina förluster rum för rum och icke såsom bönderna efter föremålens beskaffenhet. Så säger en af länsmännen om ett hus som blifvit uppbrändt i mangården: »uthi Ofwenberörde huus i Stugur bortblefwet bordh, Stoller, Fönster, Senger, låsser medh All sin behöör och Inredhier, wthi een stugu 9 st. dynner, 2 st. bulsterer, 1 förlått, 3 st. Kiestor, 2 st. skåpp, Kiestebenker.» I Repplinge prästgård uppräknas uti den ena sätesstugan 2 stycken långa kistbänkar med 2 rum i hvarje med lås och beslag, ett stort nytt ekskåp med dubbeldörrar, lås och gångjärn, ett stort nytt skåp af furu,

också med dubbeldörrar, järn och lås, en stor stens kifva, 3 alnar lång och $2\frac{1}{2}$ kvarter bred, och 3 stycken fällbänkar med järn.

Uti pastorns nya stuga i samma prästgård, hvilken är 9 alnar lång och 8 alnar bred, funnos 3 sängar, stens kifva med 4 fötter och lister af sten, uthuggna bänkar och pallar. I kammaren innanför funnos bord och bänkar.

På Åketorp omtalas i en ny stor stuga, som har dubbelrum och paneltak, en bords kifva, en grönmålad kistbänk, 6 alnar lång med 2 rum och 2 lås före, med bänkdyna af läder och bänkekläde af »flamisk» af samma längd, 2 väggbonader, 1 säng, 5 stycken enkla »snickarestolar» och ett timglas. Hos de flesta präster, men annars ej hos några andra personer, nämnes en »bookstuga», »studere Cammer», »boke cammer», »cammaren i hwilka böckerna blefwo låtne»; äfven den afsatte prästen på Åketorp består sig med bokekammare, och i den fanns ett bord, 3 hyllor fulla med nya och gamla böcker samt en säng och 4 böcker med papper. Prästen i Repplinge har sin bokstuga möblerad med en ny säng med »krantz och Pall», stort nytt bokskåp med dubbeldörr »uthan och innan målade och däruthi noch monge nyttige saker», en stens kifva på $2\frac{1}{2}$ aln lång och $1\frac{1}{2}$ bred samt en 8-kantig kifva.

Sin boksamling har ett par af pastorerna värderad för tu hundra daler smt, medan andra nöja sig med att ange, att de ha förlorat sina förnämsta prästeböcker. Pastorn i Vickleby har utom sina böcker mist alla sina egna och sin faders anteckningar, och pastorn i Runsten en del matematiska instrument, bland annat »en quarant astronomius af trä, nått giorder och distinguneradher j Holland». En af prästerna hade hela sitt bokförråd från Leyden och kan icke för mindre än 100 daler köpa ett nytt igen. Ett par bönder i Kastlösa socken, som varit utsatta för fiendens plundring, omtala, att den ena mist en »psalmbok», den andre »Syrackz boock medh Salmons Ordspråk». »Manual» samt » $\frac{1}{2}$ Manual 32 böcker», som omtalas hos några af bönderna i Gräsgårds socken, har väl varit en kyrkohandbok.

De enda lösa möbler, som nämnas af bönderna, äro kistor och skåp. En kista med beslag, från Kastlösa, värderas till 4 daler, annars har fienden ofta nöjt sig med kistornas innehåll och

lås. »Kystelås» förekommer mycket ofta i förteckningar från de brandskattade gårdarna. Skåpen förekomma sparsammare. Prästänkan fru Spaak omtalar däremot, att hon förlorat 11 stycken och befallningsmannen 5 stora och 2 små. Och i prästgårdarna är det ungefär samma höga antal, liksom det förekommer ända upp till 9 stycken kistor i Norra Möckleby.

Färjkarlen omtalar en »arcka» (schatull), som han bekommit af en tysk i Kalmar för 12 riksdaler; i några prästgårdar nämnas »skatul» och »skattoll», och krögaren har mist en koffert.

Af *bord* omtalar fru Spaak, att hon mist 6 stycken, men dessutom 4 stenbord. I prästgårdarna förekomma såväl bord, bordskifva, fällbord, stenbord som stens kifvor med fötter och lister af sten.

Hos befallningsmannen funnos icke mindre än 3 dussin *stolar* å $1\frac{1}{2}$ daler smt stycket, och krögaren Sven Håkansson nämner ett dussin *ekstolar*; annars omtalas *stolar* och *snickarstolar* hos prästerna.

Bland *sittmöbler* nämnas för öfrigt *pallar*, *bänkar*, *kistebänkar* med flera rum, »vändesäte», *slagbänkar* och »fäldebenker» eller *fällbänkar*.

Sängarna räknas till »inredsell» och nämnas därför ej särskildt i bondgårdarna, hvilket däremot är förhållandet med kläderna uti dem. I prästgårdarna omtalas utom de vanliga sängarna äfven ståndsängar försedda med »pall och krantz». Det har funnits rätt många liggplatser i hvarje prästgård; i Vickleby, som är den minsta och där det bland »behållit» uppräknas, utom pastorn själf, hans hustru, son och dotter samt en dräng, omtalas 7 sängar. I Resmo prästgård funnos 14 stycken; prästänkan fru Spaak hade 5 sängar och 6 fällbänkar, och på Åketorp nämnas 7 sängar.

Till »uppredde» sängar räknas i prästgårdarna ett räckbolster, en hufvuddyna, två örngått, två lakan, en rya och ett täcke eller åkläde; till de sämre bäddarna höra bolster, vepor och sängfällar. På Åketorp ha de flesta sängkläder räddats, endast kläderna i en ståndsäng och en fällbänk ha förlorats; i den senare var ett räckbolster med hvitt vadmalssvar, ett hufvudbolster och en hvit filt.

Till »sängkläder» höra, utom hvad vi nu tänka oss under detta ord, alla *textilier* i stugan.

De som förlorat hus och hela hemmet såsom krögaren, färjkarlen och befallningsmannen m. fl., specificera ej, utan omtala endast, att de mist: »Sänger Kläder», »Upredde sänger», »Sängekläder uti en kista för 25:17 Daler» och så vidare. Däremot uppräknas en hel del föremål hörande till denna kategori från brandskattade och plundrade gårdar, ja på en del ställen är det endast textilier, som fienden röfvat.

Bolstren tyckas ha varit stoppade med fjäder, ty i en förteckning omtalas »ett bälsterwar som the togo uthur sengen, och kastadhe fiedrerna på gälfwet». Fienden har dock icke alltid föraktat denna vara, ty på ett annat ställe har han tagit 3 tunnor packad fjäder. Bolstrar äro värderade till 3 och 4 daler silfvermynt, på ett ställe 2 stycken till 13 daler silfvermynt. Oftast är det endast bolstervar som omtalas, på ett ställe är ett dylikt 12 alnar långt. Ej heller osömmade bolstervar har fienden försmått.

På en del af förteckningarna kallas de »rækkebolster» och omtalas på vissa ställen vara »med wässgiöta wahr och nya fjädrar», af »nytt lindet war», af »seembre lindet war», »med randigt war» o. s. v. Här och där förekomma också »Dun bäddar» med »hållans war» eller »tyskt war».

»Hufwudbolstrer med lindwar», »med blåårandigt war» eller »af wästgiötewar» liksom »hufwuddyna» och »Hoffdedyna af wässgiötewar» förekomma värderade till 4 daler silfvermynt.

I ungefär samma antal förekomma »örnegåt med wässgiötawar», »parkums wahr», »sömate war» och »blåt örnegätzwar». Bönderna i Gräsgårds socken värdera sina örngått till 16 öre, medan en af prästerna värderar sina »sköne duun örnegåt» till 6 daler stycket.

»Åkläden», »teppete», »ryor», »täcken», »lägie klädhen», »fillt», »skinfällar och weper» ha väl hufvudsakligen användts som betäckning i sängar och fällbänkar. Om åkläde finnes ibland anmärkt, att det är nytt, värdet varierar från 1 till 2 daler, medan det i en af prästgårdarna är 7 och $\frac{1}{2}$ daler för 3 stycken. Om täppete finnes heller inga närmare beskrifningar, på ett ställe omtalas dock 2 »ranutta (?) täpeten», och där värdet omtalas är det 1 daler.

Ryorna förekomma rätt talrikt på flera ställen. Så omtalas 6 stycken nya och 3 »seembre» hos en, efter rannsakningslängden att

döma, men förmögen änka. Värde är 2 å 3 daler stycket. Om en rya säges, att den är »hwytt, ny», annars beskrifvas de ej.

Täcken förekomma utom i prästgårdarna endast hos några af de mest välställda; hos en af länsmännen omtalas de uttryckligen vara »sängtäcken». I allmänhet äro de »flamska», men den förmögne bonden Anders Olsson i Kastlösa omtalar äfven ett »sytt» täcke.

Om »lägie klädhen», filt och skinnfällar, som förekomma mera enstaka, erhållas inga upplysningar.

Vepor omtalas från Gräsgårds socken, bland andra en af vadmal. Förlåtar nämnas i ett par af de förmögnaste gårdarna, i en gård omtalas 2 stycken förlåtar med sängkappor och en dito utan kappa. I Hultersta prästgård finnas 3 »sköne» förlåtar, en i prästens egen bokkammare och de andra i »gästestugan»; senare i samma förteckning nämnes äfven »noch 1 förlåt eller sparlakan». Kanske skillnaden mellan dessa olika slag af sängombängen icke var större än att man kunde använda hvilket namn som helst på dem. Sparlakanen omtalas dels af grönt pressadt vadmal, hos en af länsmännen ett blått och 3 stycken af fin västgötaväf, och på Långlöt prästgård af rask.

Dessutom förekommer både fallingar och lakan. De förstnämnda förekomma uteslutande i bondgårdar och ej hos de bäst situerade. De nämnas ej parvis och förekomma från 1 till 4 stycken i gårdarna. I Gahms Beskrifning öfwer Öland, tryckt 1768, omtalas, att allmogen använder vadmalslakan, som kallas fallingar, hvilka dels äro hvita och dels grå samt aldrig tvättas. Om vintern och i kallt väder brukas de endast under i sängarna med en rya eller skinnfäll som öfvertäcke, om sommaren användes en falling i stället för denna. Tjänstefolk hos ståndspersoner föredraga dem framför linnelakan. Gahms beskrifning gäller Norra Motet, men i förteckningarna nämnas de talrikast i Hultersta härad uti det Södra Motet.

Om lakanen heter det i specifikationerna, att de äro »af grant lerefft», »leroftz lakan af hussleroft», af »blaggarn» och »blågarn» samt »af tåga». Anders Perssons änka har minst 6 nya och 4 slitna samt »noch 6 grofwa». På de flesta ställen omtalas de styckvis och lika ofta i udda som jämnt antal. Nästan endast hos länsmän och präster omtalas de i »paar».

Till bänkarna användes dynor; ibland kallas de bänkedynor och ibland långdynor; dynor om 2, 4, 6 och 7 alnars längd äro icke ovanliga. De omtalas dels vara af »flamskt» och dels »sömath war». I några bondgårdar förekommer ända till 10 stycken större och mindre bänkdynor. På Åketorp omtalas en bänkdyna af läder, 6 alnar lång, och ett lika långt bänkekläde af flamskt i samma stuga. Bänkekläden förekomma mera sällan i bondgårdar, dock omtalas ett som är 8 alnar långt. Kastlösa prästgård har mist 4 stycken; ett flamskt läggkläde sammanställes med dessa, som om det äfven hört till bänkens betäckning.

Hyenden nämnas ofta; de äro försedda med flamska var; i allmänhet värderas de från 16 öre till 1 daler silfvermynt. På flera ställen har fienden nöjt sig med att taga varet.

»Wäggekläde» förekommer på tre ställen om 8, 13 och 16 alnars längd, samt torde väl liksom »wägtäckie» och den i Gräsgårds socken förekommande »bragdeduuk» om 20 alnar, hvilken värderas till 14 daler silfvermynt, ha användts att pryda stugans väggar med. På Åketorp nämnas 2 stycken väggbonader i en stuga och i Kastlösa prästgård 40 alnar tapeter och 2 stycken tryckta tapeter.

Himningar (takbonader) förekomma endast i en prästgård.

Bland sängkläden äro också handkläden i några af bondgårdarna. De förekomma ända till 10 st. i en gård, omtalas dels af lärft och dels sämre och äro värderade till 1 daler stycket. De nämnas dock i andra bondgårdar och hos prästerna bland gångkläder. I kyrkorna omtalas de; Torslunda kyrka har mist »2 handkläden på disken» och Smedby ett »bragdehandkläde, godt för två daler silfvermynt».

»Bordhklädher» nämnas som rubrik efter sängkläder i en bondgård. Hos en änka i Kastlösa har fienden röfvat 2 stycken drällsdukar om 8 alnar och 4 »Kasten kornsdukar» — möjligen en gammal benämning på korndrällsmönstret. Dukar förekomma dels af dräll och dels »groffwa», och af 2 till 7 alnars längd. I Gräsgårds prästgård förekomma 3 stycken, som äro 17 alnar och värderade till 5 daler silfvermynt och 16 öre, och i Kastlösa finnas utom af dräll äfven dukar af »schibschab» (?).

Bordtäckan förekomma hos en af länsmännen och i ett par präst-

gårdar af grön pressad vadmal om 8 alnars längd och i Hultersta ett bordkläde af 16 alnars längd.

Såsom motsättning till sängkläder förekommer på en del förteckningar **gångkläder**. I somliga specifikationer menas med »Gångkläder» mannens, ty sedan förekommer som särskild rubrik *hustruns gångkläder*. Bonden Anders Clementsson i Norra Runsten omtalar, att »dragounerne wäldsammeligen borttogo myn hustrus gångkläder, såssom ny klädes Kiortel 1 st., tröia af samma klädhe 1 st., Myssa 1 st., strumpor tu paar, ett paar riggarans strumpor och ett paar af klädhe, Hufvudklädhe 1 st., sedan uppräknas en del sängkläder, och så fortsättes med »min hustrus lynkläder». Hos en bonde i Gräsgårds socken heter det »alla hustruns kläder» och värderas till 3 daler.

Gröna kjolar förekomma ofta i förteckningarna, såväl af vadmal som rask och kläde. I Gräsgårds socken äro vadmalskjolar värderade till 2 daler silfvermynt, medan de af kläde värderas till det dubbla. Hos bonden Anders Olofsson i Kastlösa har fienden borttagit 5 stycken kjolar, af hvilka 2 voro nya, en var grön, en af fin svart »pollemitt», en af röd »sarss», en af rödt kläde och en »Rossug Saienss». Annars förekomma hos länsmän och präster flera sorters finare tyger, både i kjolar och klänningar. Så omtalas, utom »pollemitt», svart och röd sars, röd »Kierssin» (enl. P. G. Wistrand ett tunnt ylletyg), gräsgrönt siden och »brokado».

Tröjan nämnes icke på så många ställen; den är ofta af samma gröna kläde som kjolen. Den värderas till 16 öre.

Snörlif förekomma i ett par förteckningar; på ett ställe i Kastlösa socken omtalas det vara af grön plysch och hos en af länsmännen af röd sars. I Gräsgårds socken värderas det till 1 daler, 21 $\frac{1}{2}$ öre.

En änka i Kastlösa har mist 4 förkläden af rask och 2 af linne; på andra håll omtalas de af grön rask, af »slissing» och »klosterlerofft».

Hufvudkläden nämnas endast hos två bönder, hos den ena ej färre än 10 stycken. De beskrifvas icke, kanske de äro af samma slag som dem Linné omtalar från Hultersta 1741; bondhustrurna voro då klädda med hvit klut, som var knuten i nacken.

Utom i den ofvan omtalade förteckningen från Anders Clementson i Norra Runsten, där en mössa nämnes bland hustruns kläder, och hos en af länsmännen, där 2 sammetsmössor äfven räknas dit, ha öfriga mössor tillhört mansdräkten.

»Ermekläder» förekomma på ett par ställen. Om huru dessa varit beskaffade kan man få en föreställning af ett i Nordiska Museets allmogefdelning befintligt dok af hvitt linne med broderi i hörnen, från Småland. Det bars, enligt uppgift af P. G. Wistrand, af kvinnorna, då de redo till kyrka eller gästabud. Torde kanske vara samma sak, som Linné omtalar från Öland 1741 under benämning halskläde.

Handkläden räknas hos bonden Lars Olsson i Pataby till gångkläder. De ha kanske användts som ett slags långschal, ty sådana kallades 1703, enligt P. G. Wistrand, för axelskärp eller handkläden. Linné omtalar från Ölands norra del, att det öfver hustrurnas armar och lif hängde ett aflångt »WästGiöte tyg, sådant som till bordtäcke brukas af 1 $\frac{1}{2}$ quarters bredd och på ändarna franzer».

Öfverdelar dels af slissing och dels af lärft omnämnas; en person har mist 10 stycken, en annan 4 stycken »granne».

Särkar förekomma ofta; af lärft, af blågarn och af tåga.

I Gräsgårds sockens förteckningar finnes »Qwinfolks Kappa»; på ett ställe är den af svart kläde och värderas till 2 eller 3 daler silfvermynt. En gång omtalas, att den tillhört bondens moder. I Kastlösa prästgård fanns »en lång Sorije Kappa af Kläde».

Hvad som menas med »Kasiäka» och »Kasicka» är osäkert, sannolikt är det ett öfverplagg. Det förekommer hos några bönder i Gräsgård och i en prästgård och värderas till 4 daler; en gång nämnes, att den är »medh söllfuer Späne Uthi, gåth för 1 Ryxdhaller».

Såväl »riggarns»-strumpor som klädesstrumpor räknas uttryckligen hos bonden i Runsten till kvinnodräkten, och på ett ställe omtalas röda klädesstrumpor till 1 dalers värde.

Klädesvantar, som nämnas på ett ställe, höra troligtvis äfven till hustruns kläder.

Manskläderna äro långt mindre ofta omtalade i förteckningarna. »Två gånge klädningar» hos en bonde äro säkert manskläder. En af länsmännen upptager bland egna kläder »en dregiettz(?) Klädning».

»Råk» anges dels i Gräsgårds socken vara af vadmal och värderad till 1 och 1½ daler, dels i Smedby af brunt kläde, värd 4 daler. En af prästerna har mist en »röstskinsrok»(?) för 24 daler, medan en ny prästkappa är värd 20 daler, och en af pastorerna ägde en grå regnkappa för 8 daler. Tröjor nämnas äfven hos prästerna.

Byxor omtalas dels af vadmal och dels af skinn. En af länsmännen nämner ett par »Jortehud böxer» för 12 daler kopparmynt.

Skjortor omtalas vara dels af lärft, dels af tåga och dels af blaggarn; några äro »granna».

En af länsmännen nämner utom skjortor halsdukar, och en af prästerna omtalar äfven krage.

En hatt förekommer undantagsvis i Gräsgårds socken, den är af 1 dalers värde, medan en af prästerna har sin uppskattad till 6 daler. Karpus (vintermössa) förekommer i Kastlösa socken, men oftast nämnes »myssa», dels af utterskinn och dels af räfskinn, värderade från 16 öre till 3 daler silfvermynt och ännu högre.

Af hvad slag mannens strumpor varit omtalas ej. Bonden Anders Clementsson miste själf 3 par, mot hustruns 2.

Det 1 par skor, som nämnes på ett ställe, kan ej bestämdt sägas ha tillhört man eller kvinna. Stöflar torde ha varit mannens fotbeklädnad, liksom »dammasker», som prosten i Hultersta förlorat, men om handskar och bälte i samma förteckning hört till mansdräkt är tvifvelaktigt.

Utom redan förfärdigade och använda föremål har fienden äfven tillgripit *textila råmaterial* och halffärdiga varor. Så har krögaren t. ex. mist 1 skålpund ull och ½ skeppund hampa, en bonde i Kastlösa 2 skålpund spunnet garn, medan en annan nämner 6 marker tågegarn och 3 marker »tapetes» garn samt 5 marker svart varp.

Vadmal har röfvats i stycken från 6 till 37 alnar, ja, en af länsmännen har mist ej mindre än 60 alnar och komministern i Kastlösa 75 alnar. Det är i allmänhet värderadt till 1 daler för 8 alnar, medan fin »tyst» vadmal står till 16 öre alnen.

En bonde i Gräsgård har mist 72 alnar lärft, värderadt till 13:26; annars tyckes det gämgse priset vara 2 daler för 6 alnar. »Schlesing» är en sort lärft, hos en bonde heter det »läroft elkr Schlesing», medan det hos en annan omtalas dels 34 alnar lärft, dels 12 alnar »slessing». Dessutom nämnas stycken af blågarn eller blaggarn. Säckaväf såväl som färdiga säckar å tunnerum och 2 tunnerum förekomma.

Guld- och silfverföremål omtalas icke ofta. De enda smycken, som nämnas hos bönderna, äro några ringar af silfver bland den utgifna brandskatten i Segerstad. Däremot omtalas i en prästgård förgylld brudkrona å 66 riksdaler, i en annan »1 för ammulerat Guldtring med en Demant uthj» och en guldring om 4 dukater, men det är allt. I Segerstads prästgård nämnes, att fienden tagit »8 raara Keysares och Konungars myndt uthi gått Sölf hwardera så stoor som 1 carolin», troligtvis äldre jordfunna silfvermynt, på hvilka Öland ju är rikt. Gahm omnämner och beskriver 1762 en mängd sådana funna i grannsocknarna. Däremot förekomma andra silfverföremål såsom skedar, stop, skålar, dels bland brandskatten och dels som röfvade. En änka i Kastlösa har mist 10 silfverskedar å $3\frac{1}{4}$ lod och 4 stycken å $3\frac{1}{2}$ lod. Silfverstop å 8 lod nämnas hos bönder, medan några präster ha sådana på 10 lod. Silfverskål om 13 lod i en bondgård och en om 50 lod i en prästgård. I de senare funnos bägare om 9, 10 och $10\frac{1}{2}$ lod samt bäcken.

Af **husgerådssaker** omtalas hos bönderna ytterst sällan *bordskärl*, 2 tennfat hos en bonde, en tennkanna hos en annan, tennstop hos en tredje; flaskor af tenn förekomma äfven, liksom »breenwins-Ottingh».

Krögaren var naturligtvis något mer välförsedd; han har haft 1 dussin kannor och stop, 1 flaskefoder med 16 flaskor, 1 dussin stora »hollenderfat» och lika många små stentallrikar. Länsmän och präster omtala också flera *bordskärl*. Så fanns i Hultersta prästgård 2 dussin stora tennfat och lika många små samt tenntallrikar, smörask af tenn, och i andra nämnas saltkar, »saltzer», i Gärdlösa »7 Steenfaetz».

En hel del *kokkärl* af metall förekomma. På ett par ställen, där det är flera i samma kategori, användes som rubrik ordet »kop-

par», fast några föremål uttryckligen sägas vara af mässing, annars brukas ibland rubriken »Ellkar». Folke Olsson, hvars hela gård blifvit uppbränd, nämner 4 föremål: »Kietel om 1½ kanna, Tvenne Fiärdingz kiettlar och en halfsliten Malmgryta». För öfrigt består ofta förlusten af »bryggekieta», en eller flere mässingskittlar och malmgryta. Krögarens förlust är naturligtvis betydligt större. Han omnämner inmurad bryggpanna, 5 kopparkittlar, 3 järngrytor, 1 malmgryta, 3 stekpannor, 4 »Trifoter», 3 mässingsbäcken och en kopparskopa.

Kittlar finnas i alla möjliga storlekar från två tunnors rum till en kannas; någon gång omtalas endast deras vikt. Utom af koppar omtalas kokkärl dels af mässing, dels af järn och malm; och undantagsvis omnämnes ett förtennt kopparkärl. Utom dessa redan nämnda kittlar och grytor förekomma »trefooth, footpanna, stekpanna och brådepanna» (är kanske samma sak som bråpanna = flat stekpanna af järnplåt utan fötter, se P. G. Wistrand i Fataburen 1911 s. 96). I prästgårdarna återkomma samma saker, men här omtalas äfven kopparpanna med lock, och i Runstens prästgård »en stekiewendare» köpt i Danzig för 8 riksdaler.

Brännvinspanna om 1 tunna samt en inmurad dito, »en Brennewyns Hatt» förekomma, en bonde omtalar »Koppar malm som war nogsamt skiönna saker serdeles Nya Brennewinstygh».

För öfrigt nämnas olika *förvaringskärl*, tunnor, kar och »bryggiekaar». I Runstens prästgård bland »bohagstygen» socknens »Kaar» af ren ek om 15 tunnors rum samt kar och »Ööltråå» (?). På Åketorp uppräknas de olika slag af kärl, som funnos före fiendens ankomst och hvilka voro: »Een heel hoop med toma tunnor, halftunnor fierdingar, en skep fierding, ottingar, drickesfat» — —. »1 Eekeflaska gick 4 kannor uti, Een svarfwa Kappe om 2 kannor, Een stoor Håärpöst (hartz) kanna, Een finnekanna, glaasflasker med stora skrufvar», »tråg att salta flesk uti», »baktrog, sikter, vanna, såar, små tråg, bunkar, små och store skålar, balior, byttor». »Korgar stora med siälehud och tätt iärn beslag öfwerdragne och låser före» och 2 nya stora fiskekorgar.

Ljusstakar af mässing nämnas i ett par af förteckningarna; en har 2 pipor och värderas till 1 daler silfvermynt. På Åketorp fanns en stor glaslykta.

Af *redskap* nämnas yxorna oftast, annars är det nafvar, såg och stockesåg, hoftång, skohammar och »Smedetygh för 8 daler silfvermynt» samt slipsten i olika gårdar. På Åketorp en gottländsk slipsten med ho och 2 vefvar.

Af väfstolar eller andra *väfredskap* finnes intet spår i bondgårdarnas förteckningar. Hos krögaren och i Gärdslösa prästgård nämnas spinnrockar, annars är det endast på Åketorp det förekommer en del sådana föremål. Där omtalas en väfstol »efter lehnwäfares wijs giord» och en »flamich» samt en kista med »allehanda wäftyg uti, wäffskeder, grofwa och granna», 8 st., »monga skafft til wäfuertyg» samt 2 spånrockar.

I ett par utaf prästgårdarna finnes »mangell» eller »mangeltaffel», men på hvad sätt »ett skönt stärkejern» brukades är ovisst, troligen var det ett slags pipjárn.

Åkerbruksredskapen nämnas endast på Åketorp och äro följande: 3 nya årder (plog), en bult, en harf, 9 liar med »hörffwen» (troligtvis samma ord som det gottländska »örva», skaft), 22 räfsor, 5 par slagor, 2 »lässetiugor med järnhorn» och 4 utan, de senare användas »att skaka op medh», »3 Kasteskofflar» och ett stort »Resell» (säll).

Af *fiskredskap* förekommer sillgarn oftast, en bonde har mist »10 stycken garn», men omtalar ej till hvad slags fiske; dessutom nämnas nät och »åhlehomma» och en »Noot 20 fambnar på hvar armen».

Fortskaffningsmedel nämnas någon gång. Så har bonden Anders Clementsson i Norra Runsten mist en ny *vagn* med häck, 2 nya drögar, »hökidke» och 4 »jul», hos en annan bonde omtalas »Stegie vagn». I prästgårdarna förekomma »Parewagn» värderad till 50 daler silfvermynt, kalesch med tillbehör, som kostat 40 daler silfvermynt, järnbeslagen resvagn och »beslagna slädar». På Åketorp fanns en resvagn, en »öfwer iärnbeslagen sleða», vagnstegar, häck, smålandshjul, drögar, kälkar och »vimerstänger med iernbeslag».

Af *seltyg* nämna några bönder betsel; i en prästgård omtalas 3 betsel med tyglar; och på Åketorp utom betsel, lädersedlar, loktyg

»gemene hårselar dock nya och starka», »ödder« (oxtöm) och långok.

Sadlar omtalas rätt ofta; en änka har förlorat 3 stycken; de sägas uttryckligen vara af läder. Tvär sadel och hustruns sadel nämnas också.

Af *båtar* har en bonde i Kastlösa mist 1 torskeka med segel och allt behör, en annan »een stor Båat medh all tyg», som värderas till 100 daler silfvermynt.

Också prästerna ha mist båtar; i Resmo omtalas en stor ny båt med segel, som kunde bära 10 lass och värderas till 24 daler silfvermynt, och prästen i Repplinge har två år före fiendens plundrande köpt en stor fälebåt (d. v. s. en som användes vid sälfiske) med allt för 28 daler silfvermynt.

Färjkarlen, som väl skött både post- och annan frakt, har mist 1 stor färja med nytt vadmalssegel, 7 dukar bredt och 10 alnar långt; en mindre färja äfven med nya segel; 5 stycken postbåtar och dessutom 3 stycken ankare och nya tåg.

Hos en bonde samt länsmannen i Gräsgårds socken nämnes en bössa, men de äro de enda vapen som finnas upptagna. Kanske det är af samma orsak, som Linné 64 år senare med beklagande omnämner, den nämligen, att allmogen, för att hindra tjufskytte, är förbjuden att bära vapen.

Färjkarlen omtalar, att han mist ett läderkyller.

Bistockar förekomma endast hos befallningsmannen och prästerna, de värderas till 4 daler silfvermynt. På Åketorp fanns i ett brädskjul 3 oskattade bistockar samt 11 tomma biskärmar (en bistock af urhållkat trä).

Om *gårdstomternas* närmaste omgifning få vi inga upplysningar. Att åtminstone en af prästgårdarna haft en trädgård, i hvilken det fanns en »vattenbrund», omtalas dock. På Åketorp gick fram till uthusen en hög och bred stenbro, som man kunde köra på och icke blef upptrampad utan höll sig ren vår och höst.

Att genom dessa papper och förteckningar göra sig en exakt bild af förhållandena i de öländska gårdarna i allmänhet under Karl XI:s tid är ju icke möjligt, därtill äro handlingar och speci-

fikationer allt för fåtaliga och summariska. Af intresse torde det i alla händelser vara att af samtida förteckningar erfara något om huru en och annan af öborna haft sitt hem inrättadt och hvilka inventarier där befunnit sig. Huruvida man får betrakta dessa enskilda fall såsom typiska i ett eller annat hänseende, torde emellertid på grund af materialets bristande fyllighet vara svårt att afgöra.